

15. Селіванова Олена Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. / Олена Селіванова. – Полтава: Довкілля – К., 2006. – 716 с.

Н. ТАТЬЯНЧЕНКО

ФУНКЦИОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ НАУЧНОГО ВЫСКАЗЫВАНИЯ (НА МАТЕРИАЛЕ ПРОСТОГО ОДНОСОСТАВНОГО ПРЕДЛОЖЕНИЯ)

Данная статья посвящена вопросу функционального и семантического анализа простого односоставного предложения, а также определения семантико-синтаксических и лингвистических особенностей их использования в речевой деятельности студентов на нейтральном, научном уровнях высказывания.

Ключевые слова: односоставное, двусоставное предложение, семантика, содержание, смысл, форма, конструкция, структура, функциональный, стиль, компонент.

N.TATYANCHENKO

FUNCTIONAL AND SEMANTIC PECULIARITIES OF ACADEMIC AND SCIENTIFIC STATEMENTS (SIMPLE NOMINAL AND BINOMINAL SENTENCES)

This article is devoted to the aspect of the functional and semantic analysis of the simple nominal and binominal sentences. Special attention is given to the peculiarities of the syntactical attitude at the formal, semantics and syntactical level.

Key words: simple nominal sentence, binominal sentence, semantics, sense, content, form, construction, component.

УДК 811.111'373-72'367.4'367.623:821.111-93''20'' Д. Ролінг

Ірина ТЕРСІНА

МОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НОВОТВОРІВ СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА МАТЕРІАЛІ ПОТТЕРІАНИ)

Досліджено індивідуально-авторські словосполучення з прикметником в англomовних текстах популярних романів Дж. К. Ролінг, що поглиблює відомості про ідіостиль та художню концепцію

письменниці. Розглянуто нестандартні словосполучення з прикметником у структурному та комунікативно-функціональному зрізі.

Ключові слова: новотвори, словосполучення з прикметником, ідіостиль, ідіолектні структурні особливості, стилетвірна функція.

Одним із основних напрямків розвитку сучасного лінгвістичного знання є розробка питань, пов'язаних з особливостями функціонування мови в осягненні людиною світу та ідіолістичними характеристиками творених нею текстів. Поява нової генерації письменників, зокрема у напрямку постмодерністської авторської казки (фентезі) обумовлює поповнення складу сучасної англійської мови індивідуально-авторськими одиницями, які відображають реалії самобутнього світу, створеного уявою мовця. Своєрідним представником є сучасна англійська письменниця Дж. К. Ролінг.

У колі названої проблематики актуальним є ґрунтовний аналіз авторських новотворів у текстах поттеріани, зокрема особливостей творення і функціонування прикметників і словосполучень з прикметником, з увагою передусім до їхніх ідіолектних характеристик.

Прикметник і словосполучення з прикметником, як сфера інтерпретації творчих рішень завжди привертає увагу мовознавців. Прикметникові словосполучення є системним параметром синтаксичного рівня англійської мови, що досліджувалися в численних працях як зарубіжних ґраматистів [9; 17], де увага торкається функціональних особливостей словосполучень, так і вітчизняних ґраматистів [8; 7; 3; 5; 4], які вивчають структуру, семантику та фразеоматику словосполучень. Як відзначав В. В. Виноградов, в художній мові виключна роль належить емоційно-чуттєвій стороні мови, системі емоційно-чуттєвих образів, що представлена прикметниками чи словосполученнями з прикметником [2, с. 84]. Саме прикметники і словосполучення з прикметником у текстах поттеріани перетворюють назви предметів, явищ, дій оточуючої дійсності у незвичні та казкові описи нереального світу.

Мета дослідження – здійснити аналіз формування та функціонування індивідуально-авторських прикметників і словосполучень з прикметником в англомовних текстах

популярних романів Дж. К. Ролінг, що справляють значний вплив на активні процеси в можливостях синтаксичної сполучуваності англійської мови.

Суть дослідженого явища, а саме: новотвірні прикметники і словосполучення з прикметником у текстах поттеріани у структурному та комунікативно-функціональному зрізі, простежено на об'ємному фактологічному матеріалі (загальний масив якого становить 5 975 одиниць, створений шляхом суцільної вибірки з художніх джерел поттеріани). У ході дослідження деталізували характерні процеси конструювання та функціонування нестандартних прикметників і словосполучень з прикметником авторської інновації, що поглиблює відомості про ідіостиль та художню концепцію Дж. К. Ролінг.

Серед прикметників новотворів у текстах поттеріани переважають одиниці, нові як за формою, так і за змістом. Аналіз нових прикметників за способом творення показав, що у циклі романів популярними є морфологічні одиниці, тобто створені за зразками, що вже існують у мовній системі. Оскільки належність структурної форми прикметників до мовної системи не передбачає внесення будь-яких кардинальних змін в їх структуру, тому письменниця передає своє бачення тексту через наповнення системних форм творчо підібраними похідними одиницями, утвореними афіксацією та словоскладанням. Поява okazionalizmів зумовлена необхідністю зображення предметів, об'єктів вигаданого світу. Популярною у романах є словотворча модель із закінченням *-ed*. Для опису зовнішності героїв популярними в романах є словосполучення з похідними прикметниками моделі *adj+participle (ed)*. Наприклад:

*Then Malfoy turned into **the hook-nosed teacher**, Snape, whose laugh became high and cold* [10, p. 97];

***The tall, thin, black-haired man** standing next to her put his arm around her* [10, p. 153];

*As Gryffindors came spilling onto the field, he saw Snape land nearby, **white-faced and tight-lipped** then Harry felt a hand on his shoulder and looked up into Dumbledore's smiling face* [10, p. 164];

*Fred and George Weasley were sitting, **puffy-eyed and tousle-haired**, next to fourth-year Alisia Spinnet* [11, p. 83];

There was also an enormous, claw-footed desk, and, sitting on a shelf behind it, a shabby, tattered wizard's hat – the Sorting Hat [11, p. 155];

His lip was trembling, and in the absence of his usually toothy grin, he looked weak-chinned and feeble [11, p. 218].

Нанизування прикметників у трикомпонентних структурах реалізується, як правило, для опису діючих осіб і підпорядковується правилам сполучення сучасної англійської мови. *And some was goggling through the bars to him: a freckle-faced, red-haired, long-nosed someone* [11, p. 23]. У цьому реченні відбувається нанизування компонентів однакових за своїми структурно-словотворчими характеристиками і моделями *adj+faced/nosed/haired*, всі зібрані прикметники не відповідають уяві про красу чи приємну зовнішність у реальному світі.

Утворення індивідуальних образів нереального світу досягається також через структури порівняння, в яких авторські прикметники утворені за допомогою суфікса *-like*. Наприклад: *The little creature on the bed had large, bat-like ears and bulging green eyes the size of tennis balls* [11, p. 15] – порівняння вигаданого світу (*creature*) з реальним, вуха як у кажана і очі як тенісні м'ячики; *He looked down and found himself gazing into a pair of lamp-like yellow eyes* [11, p. 95] – очі порівнюються з розміром лампочок.

Саме цілеспрямоване використання словотворчих ресурсів для утворення нових прикметників, маркованих та мотивованих, можна вважати однією з характерних особливостей індивідуального стилю Дж. К. Ролінг.

Щодо семантичного змісту, ідіолектні особливості словосполучень з прикметниками утворені шляхом зміни значення. У більшості випадків прикметники у сполученні з іменником утворюють негативне оцінне значення, прикметники з інгерентним оцінним значенням здатні підпорядковувати нейтральні і позитивні в плані оцінки одиниці, утворюючи багатоконпонентні структури з негативним оцінним значенням. Наведемо приклади:

There he was, reflected in it, white and scared-looking, and there, reflected behind him, were at least ten others [10, p. 153] – прикметник *white* з нейтральним значенням під впливом наступного прикметника *scared-looking* набуває негативного значення.

*Harry kept walking in the night, drenched in cold sweat, wondering where Voldemort was now, remembering his livid face, his **wide, mad eyes*** [10, p. 12] – прикметник *wide* само по собі більше має позитивне значення, але *mad* перетворює все значення словосполучення на негативне.

*A **sudden, unpleasant thought** struck him* [10, p. 18] – прикметник *unpleasant* з інгерентним оцінним значенням підпорядковує *sudden* з нейтральним значенням і створює адгерентне негативне оцінне значення.

*He exchanged **dark looks** with his wife, Petunia* [11, p. 7] – тут прикметник *dark* виступає як слово широкої семантики з багатьма імплікаціями, але явно негативного оцінного характеру.

*Hedwig's cage bounced onto the **shiny floor** and she rolled away, shrieking indignantly* [11, p. 55] – прикметник *shiny* з позитивним значенням у контексті призводить до негативного результату.

*It was Draco Malfoy. He had pushed to the front of the crowd, his cold eyes alive, his usually bloodless face flushed, as he grinned at the sight of the **hanging, immobile cat*** [11, p. 106] – у сполученні з іменником прикметники *hanging, immobile* набувають негативного відтінку.

Характерною рисою індивідуального стилю письменниці є активне вживання синонімічних пар з прикметниками, індивідуальність яких проявляється в тому, що в таких бінарних структурах використовуються 'не синоніми' в лінгвістичному значенні, хоча такі прикметники лежать в одній семантичній площині. Такі бінарні структури використовуються у текстах у функції епітету для описів різних аспектів і параметрів живого і неживого світу. Наприклад, в наведених прикладах прикметники семантично і логічно підпорядковані:

*He was a **big, beefy man** with hardly any neck, although he did have a very large mustache* [10, p. 7];

*The envelope was **thick and heavy*** [10, p. 30];

*Harry got out too, and after a minute or so, Ron seemed to regain the feeling in his limbs and followed, **still stiff-necked and staring*** [11, p. 207] – бінарні прикметники тут підпорядковані ідеї емоційного потрясіння, яке пережив Рон, і тому вони в одній синтагматичній площині.

Прикметною рисою авторського стилю є використання *коми* для підсилення ефекту висловлювання, як правило, у бінарних структурах з прикметниками, де останній з прикметників пишеться через дефіс і перед ним ставиться кома. Наприклад:

Harry opened the last present to find a new, hand-knitted sweater from Mrs Weasley and a large plum cake [11, p. 159];

Harry unlocked his door and stepped in front of the cracked mirror. Goyle stared back at him out of dull, deep-set eyes [11, p. 162];

A wizened, frail-looking wizard, bald except for a few wisps of white hair, was reading a letter by candlelight. Harry had never seen this man before [11, p. 181];

A vast, low-slung, hairy body and a tangle of black legs; a gleam of many eyes and a pair of razor-sharp pincers – Riddle raised his wand again, but he was too late [11, p. 184];

Kwispell is an all-new, fail-safe, quick-result, easy-learn course [11, p. 98]. Ланцюжки з двокомпонентних прикметників відокремлюються комами, щоб оказіоналізми були зрозумілими.

Індивідуально-авторськими є квазісловосполучення, які утворені за сполучниковою паратактичною моделлю, що включає два компоненти, які, однак, не є рівноправними: *good and Adj; nice and Adj: good and ready = «completely ready»*; *nice and cosy = «very cosy»*. Такі прикметникові словосполучення є своєрідним способом утворення експресивної надлишковості [1, с. 142].

Сурядні фразеологічні прикметникові словосполучення з моделлю *good/nice/fine+and+adj* є схемами з вільним вживанням другого компоненту – в його функції може вживатись будь-який якісний прикметник. Цьому типу фразеологічних прикметникових словосполучень властива несумісність з лексикою, яка не включена до загального значення моделі, а лише конкретизує його. У таких структурах характерною є роль сурядного сполучника *and* (стрижневого компоненту), так як повнозначні прикметники втрачають властиву для них семантику, конкретність і є лише допоміжним формоутворюючим матеріалом. На думку В.М. Ярцевої, такі фразеологічні сполуки є утвореннями з вільним лексичним наповненням, яким властива наявність стержневих елементів і фіксованість граматичних форм [8].

Десемантизовані *good/nice* в поєднанні із сполучником *and*, також переосмисленим, зумовлюють ідіоматичність конструкцій

good/nice+and+adj із загальним значенням інтенсифікованого якісного значення. Такі структури характеризуються десемантизацією компонента, яка компенсується утворенням будь-якого нового значення, в основному конотативного. Наведемо приклади:

*Another year gone! What a year it has been! Hopefully your heads are all a little fuller than they were .. you have the whole summer ahead to get them **nice and empty** before next year starts...* [10, p. 245];

*Let's see...ah, yes, this is **nice and cosy*** [13, p. 333];

*It's so unfair that you had to die, when you were so **good and brave*** [16, p. 388].

Створення зрозумілих і сприйнятних образів вигаданого світу досягається через порівняльні звороти, як найбільш доступного для розуміння дітей способу пізнання і відображення казкової дійсності. Найпоширенішою прикметниковою порівняльною конструкцією у романах є конструкція з корелятивними прислівниками: *as ...as...* : *(Vbe+as)+Apred+as+N/NP/Adj*, наприклад:

*The enormous serpent, bright, poisonous green, **thick as an oak trunk**, had raised high* [12, p. 234];

*His whole body rigid, he swayed where he stood and then fell flat on his face, **stiff as a board*** [10, p. 198];

*His eyes are **as green as a fresh pickled toad**, his hair **as dark as a blackboard*** [14, p. 178].

Ідіолектні особливості словосполучень з прикметниками, які вступають у структури порівняння, найглибше проявляються у структурі складених прикметників, за основу порівняння в яких авторка вибирає предмети, об'єкти з реального світу, які вже відомі сучасному читачеві. Наведемо приклади:

*They reached the end of the passageway and saw before them a brilliantly lit chamber, its ceiling arching high above them. It was full of **small, jewel-bright birds**, fluttering and tumbling all around the room* [10, p. 203] – блиск в очах птахів-сов порівнюється з блиском прикрас;

*Steam was billowing from under the crumpled bonnet; Hedwig was shrieking in terror, **a golf-ball-sized lump** was throbbing on Harry's head where he had hit the windscreen, and to his right, Ron let out a*

low, despairing groan [15, p. 59] – кусок порівнюється з розміром у реальному світі м'ячика у грі в гольф;

*Ron was indistinguished from Crabbe, from the **pudding-bowl haircut** to the **long, gorilla arms*** [12, p. 162] – зачіска і руки порівнюються з реальними предметами: формою тарілки для пудингу і руками як у горили;

*Mundungus did not look particularly reassured, but Moody was already pulling half a dozen **eggcup-sized glasses** from inside his cloak, which he handed out, before pouring a little Polyjuice Potion into each one* [16, p. 48] – розмір фужерів для соку порівнюється з реалією нашого світу.

Як бачимо, за семантичним змістом такі порівняння - це кваліфікативно-оцінні предикати, що розкривають різні якості та риси предметів казкового світу (розмір, стан, колір), таким чином як вони сприймаються самим адресатом висловлювання. У кожному такому висловлюванні є оцінка ознаки — оцінка неординарна, оцінка інтенсифікуюча. Такі висловлювання сприймаються, як експресивні, тобто образні і емоційно забарвлені, що відображають емоційний настрій авторки, її бажання вийти за рамки нейтрального викладу думок.

Одним із найдієвіших чинників творення самобутніх словесних образів є епітетні конструкції, що так яскраво розкривають перед читачем світ авторської уяви. За висловом М. А. Рибнікової, як майстер пензля тяжіє до певних фарб та ліній, так художник слова тяжіє до певних епітетів, що визначають для читача не лише світ творця, а й самого творця цього образного світу. Міра суб'єктивності письменника найвідчутніша, коли характеризуються його епітети [6, с. 248].

Функціонально навантажені у текстах поттеріани прикметники у функції епітетів активізуються в складі словосполучень, описуючи номінації, що можна спостерігати лише у казковій дійсності, у вигаданому авторкою світі:

*Mr. Dursley, however, had a perfectly **normal, owl-free morning*** [10, p. 9];

*He was a thin man, going bald, but the little hair he had was as red as any of his children. He was wearing long green robes which were **dusty and travel-worn*** [11, p.33]. Авторка вживає епітет, не

конвенціонального утворення *travel-worn* для опису одяжі, як правило, звичайно вживають епітет *worn-out* про людей.

Hagrid could be seen from the upstairs windows defrosting broomsticks on the Quidditch field, bundled up in a long mole-skin overcoat, rabbit fur gloves, and enormous beaverskin boots [10, p. 133] – *mole-skin* може бути лише у казці, *beaverskin* більш реально.

He decided just to drop the first one he caught over the hedge, but the gnome, sensing weakness, sank its razor-sharp teeth into Harry's finder and he had a hard job shaking it off [15, p. 33] – *razor-sharp* конвенціональне слово, але не у сполученні з *teeth*.

Mr Lucius Malfoy strode into Hagrid's hut, swathed in a long black travelling cloak, smiling a cold and satisfied smile [11, p. 194] – прикметники, які описують посмішку явно індивідуальні для авторки.

He didn't look remotely handsome any more [11, p. 218] – прикметник *handsome* у сполученні з *remotely* дуже індивідуальне поєднання.

Особливо привертають увагу словосполучення з прикметниками кольору. Прикметники кольору у текстах поттеріани супроводжуються детермінантами-іменниками, що в цілому допомагає створити вигаданий світ з опорою на факти та об'єкти знайомого для читача реального світу. Деякі словосполучення з прикметниками описують колір, чи його відтінок, який можна виявити лише у містичному, нереальному світі. Наведемо приклади:

Madam Malkin was a squat, smiling witch dressed all in mauve [10, p. 59]. У цій конструкції, як правило, інші кольори крім *white* не вживаються.

Filch owned a cat called Mrs Norris, a scrawny, dust-colored creature [13, p. 99]. У цьому реченні вживається колір незвичного зображення.

The sky was a clear, forget-me-not blue, and there was a feeling in the air of summer coming [10, p. 168];

She was already wearing a salmon-pink cocktail dress [11, p. 13];

Summer was creeping over the grounds around the castle; sky and lake alike turned periwinkle blue and flowers large as cabbages burst into bloom in the greenhouses [11, p. 196];

*With roar, the fire turned **emerald green** and rose higher than Fred, who stepped right into it, shouted, 'Diagon Alley!' and vanished* [14, p. 41] – колір незвичний для опису вогню.

*As Ron walked, open-mouthed, toward it, it moved slowly toward him, exactly like a large, **turquoise dog** greeting its owner* [11, p. 203]. Цей колір можливий лише у казці.

Ідіолектні особливості вживання словосполучень з прикметниками проявляються також у поєднанні авторкою в одному висловлюванні різних образних засобів, наприклад синтаксичних і графічних:

*And in a rush of fierce joy he realized he'd found something he could do without being taught – **this was easy, this was wonderful*** [10, p. 110] – поєднання повтору, синтаксичної паралельної структури і графічного виділення курсивом.

*To one as young as you, I'm sure it seems incredible, but to Nicolas and Perenelle, it really is like going to bed after **a very, very long day*** [16, p. 279] – поєднання повтору і курсиву.

Таким чином, лінгвальна природа словосполучень з прикметником у текстах поттеріани дозволяє розглядати їх як творчий потенціал розкриття стилю письменниці шляхом дієвого використання структурно симпліфікованих і контекстуально збагачених словосполучень з прикметником, скерованих на створення колоритного і водночас контрастного вербального візерунку художнього висловлення.

Подальшою перспективою може бути дослідження словосполучень з прикметником з погляду прагмастилістики і дискурс-аналізу, зокрема не лише у текстах Дж. Ролінг, а й інших авторів сучасної дитячої літератури жанру фентезі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арнольд И. В. Семантическая структура слова в современном английском языке и методика ее исследования / И. В. Арнольд. – Л. : Просвещение, 1966. – 192 с.

2. Виноградов В. В. О языке художественной литературы / В. В. Виноградов. – М. : Высшая школа, 1980. – 340 с.

3. Горелик Ц. С. Адъективные словосочетания в современном английском языке / Ц. С. Горелик. – М. : Просвещение, 1967. – 301 с.

4. Дубянская З. И. Парные сочетания прилагательных, объединенных союзом *and* / З. И. Дубянская // Лексико-грамматическая сочетаемость в германских языках. – Челябинск, 1976. – Вып. 1. – С. 25–29.

5. Левицкий Ю. А. Основы теории синтаксиса : [учеб. пособие по спецкурсу] / Ю. А. Левицкий. – Пермь : Пермский гос. ун-т, 2001. – 236 с.

6. Рыбникова М. А. Очерки по методике литературного чтения / М. А. Рыбникова. – М. : Просвещение, 1985. – 288 с.

7. Тер-Минасова С. Г. Словосочетание в научно-лингвистическом и дидактическом аспектах : [учебное пособие] / С. Г. Тер-Минасова. – [3-е изд.] – М.: ЛКИ, 2007. – 152 с.

8. Ярцева В. Н. Пути развития словосочетания (на материале английского языка) / В. Н. Ярцева // Вопросы грамматического строя и словарного состава языка. Сер. фил. науки. – Л., 1952. – № 156. – С. 28–42.

9. Halliday A. K. An Introduction to Functional Grammar / A. K. Halliday. – L.: Edward Arnold, 1985. – 387 p.

10. Rowling J.K. Harry Potter and the Philosopher's Stone / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 1997. – 215 p.

11. Rowling J.K. Harry Potter and the Chamber of Secrets / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 1998. – 257 p.

12. Rowling J.K. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 1999. – 317 p.

13. Rowling J.K. Harry Potter and the Goblet of Fire / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 2000. – 665 p.

14. Rowling J.K. Harry Potter and the Order of Phoenix / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 2003. – 638 p.

15. Rowling J.K. Harry Potter and the Half-Blood Prince / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 2005. – 607 p.

16. Rowling J.K. Harry Potter and the Deathly Hallows / J.K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 2007. – 607 p.

17. Yagoda B. When You Catch an Adjective, Kill It / Ben Yagoda. – L.: Broadway Books, 2007. – 241 p.

И. ТЕРСИНА

**ЯЗЫКОВОЙ ПОТЕНЦИАЛ НОВООБРАЗОВАНИЙ
СОВРЕМЕННОЙ ДЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ (НА МАТЕРИАЛЕ
ПОТТЕРИАНЫ)**

Исследовано индивидуально-авторские словосочетания с прилагательными в англоязычных текстах популярных романов Дж. К. Ролинг, что углубляет сведения о идиостиле и художественной концепции писательницы. Рассмотрены нестандартные словосочетания с прилагательными в структурном и коммуникативно-функциональном форматах.

Ключевые слова: новообразования, словосочетания с прилагательными, идиостиль, идиолектные структурные особенности, стилистическая функция.

I. TERSINA

**LINGUISTIC POTENTIAL OF NEW WORDS IN MODERN
CHILDREN'S LITERATURE (POTTERIANA BOOKS)**

The article highlights individual author's phrases with adjective in popular novels by J. K. Rowling, that in turn completes the information about idiostyle and author's art concept. The structure and functioning of non-standard phrases with adjective are defined.

Key words: new words, phrases with adjective, idiostyle, idiolect structural peculiarities, stylistic function.